

Melichárek, Maroš

Národní symbolika a mýtus v srbských vojenských piesňach z obdobia r. 1991-1995

Porta Balkanica. 2015, vol. 7, iss. 2, pp. [25]-34

ISSN 1804-2449

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/135433>

Access Date: 06. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

NÁRODNÁ SYMBOLIKA A MÝTUS V SRBSKÝCH VOJENSKÝCH PIESŇACH Z OBDOBIA R. 1991–1995

Maroš Melichárek

Vojenské konflikty v dejinách ľudstva majú svoje neodmysliteľné zákonitosti, akými sú bojujúce vojská, velenie, technika, výzbroj, taktika, víťazi a porazení. Pravdou však zostáva, že vymenované komponenty nie sú jedinými, ktoré danú mozaiku vytvárajú – v dejinách Balkánu obzvlášť. Už od obdobia raného novoveku pochodovali osmanské vojská za zvukov kapiel známych ako mehterân (v modernej turečtine mehter bölüğü), na západe známych ako janičiarске kapely, keďže jadro tvorili práve janičiarске jednotky.* Faktom zostáva, že v skúmanom regióne je vojenská hudba elementom prežívajúcim stáročia. Aké transformácie však nabrala počas krvavého juhoslovanského konfliktu na konci 20. storočia?

Juhoslovanský konflikt bol hrôzostrašnou kombináciou neschopnosti vlády dosiahnuť stanovené ciele a historickým antagonizmom prezentovaným v mýtoch a emóciách, ktoré vrcholili v agresívnom boji o teritórium. Socialistická Juhoslávia bola vojenským štátom a JNA bola súčasťou bežného života neustále pripomínajúca obrovský úspech z čias 2. svetovej vojny (Ilić 2012: 2). Vojenská propaganda bola živnou pôdou pre ovládnutie mysle mnohých mladých ľudí, ktorých zachvátilo vojnové šialenstvo. Vojenské piesne predstavujú trojakú úlohu v kontexte vojenského konfliktu, a to motivačnú, komunikačnú a psychologickú (Ilić 2013: 1). Hudba mala prispieť k podriadeniu svojej vlastnej identity kolektívnemu vedomiu a jedinec je zaň schopný položiť život. Motivovať bežného človeka (nie vojaka) aby vzal do ruky zbraň a bojoval. V armádach všetkých zúčastnených bojujúcich frakcií spĺňala vojenská hudba všetky tri dané aspekty. Hlavnou úlohou tohto príspevku je poukázať na základnú kategorizáciu vojenskej hudobnej tvorby v r. 1991–1995 (na základe národnosti, viery, teritoriálnej príslušnosti, pôsobnosti, cieľovej skupiny, straníckosti, charakteru speváka/skupiny) a analý-

zu opakujúcich sa národných mýtov. Z doterajšieho výskumu vyplýva, že každá bojujúca strana je výrazne špecifická – najsilnejšie spätá s historickým kontextom, dejinami a národným mýtom bola srbská (interpreti ako napr. Rodoljub Vulović, pseud. Roki, Miroslav Pržulj, pseud. Lepi Mića, Mirko Pajčin, pseud. Baja Mali Knindža), progresívnu bosenská (interpreti ako napr. Dino Merlin, Mladen Vojičić, Tifa) a chorvátska do istej miery predstavuje kombináciu oboch predošlých s dôrazom na tradičnú rodinu (interpreti ako napr. Marko Perković Thompson, Miroslav Škoro). V súvislosti s propagandou: Srbi sa vnímali ako nevinná a tragická obeť v medzinárodnej izolácii, ktorá má za úlohu zničiť srbský národ a ich vlasť, Chorváti mali predstavovať poslednú baštu obrany západnej demokratickej spoločnosti a Bosniaci nevinnú obeť agresie. Metódami práce, ktoré boli využité pri koncipovaní štúdie a jej výsledkov, boli *textová analýza*, v ktorej je zohľadnený sociologický, kultúrny, jazykový, historický kontext, a *oral history*.

Inšpiráciu pre napísanie príspevku s hudobnou tematikou je aktuálne dianie vo svete (konflikty na Ukrajine, v Lýbii a Sýrii), kde znovu ožívajú

hudobné telesá a piesne, ktoré plnia úplne rovnakú funkciu ako to bolo v období vojen v Juho-slávii. Rovnako i slovenské dejiny nám poskytujú široké portfólio piesní s podobnou tematikou hlavne z obdobia existencie Slovenskej republiky 1939–1945, a to napr. *Kamaráti, na stráž!*, *Gardista kamarát*, *Pod slovenským nebom verne chránia*, *Sme Slováci, sme gardisti*, *Rež a rúbaj do krve*, *Verchovina*, *Verchovina* či *Pod slovenskou*.¹ Pozorne si však všimnime text piesne „*Kamaráti, na stráž!*“:

„*Sme Hlinkove gardy,
sme slovenská stráž,
Hlinka je náš otec,
Sidor vodca náš.
Kto si rodom Slovák,
stúpaj v Hlinkov šík,
nás nezlomí hrozba,
nás nezlomí nik.
Kamaráti na stráž,
velí vodca náš,
na vrchu Kriváňa,
postavíme stráž.
Slovensko si ubránime,
nikoho sa nebojíme.
Kamaráti na stráž,
kamaráti na stráž.
Kto je Slovák s nami nôti,
kto nie s nami, ten je proti.
Kamaráti na stráž.*“²

V piesni sa objavujú symboly ako napr. symbol vodcu (Karol Sidor),³ resp. pomysleného ideového lídra (Andrej Hlinka), teda významnej osobnosti vtedajšieho diania i blízkej minulosti. Taktiež symbol Kriváňa ako národného vrchu Slovákov vnímaného i v širšom kontexte slovanstva (vo všeobecnosti môžeme upriamiť pozornosť na symbol pohoria). Dôležitou je i myšlienka obrany, nie útoku, v podstate oprávnená obrana národa. Záverečná pasáž sa končí tradičným pozdravom z obdobia r. 1939–1945 *Na stráž!*, ktorého ekvivalent sa obja-

¹ Pozri bližšie: VESELÝ, F. K. (2006) *Moja cesta s piesňou*. Bratislava: Q111; KALINA, J. (2003) *Usmievavé Slovensko*. Albert Marenčin – Vydavateľstvo PT.

² Text piesne je dostupný na: [online]. [cit. 2010–07–14]. Dostupné na internete: <<http://www.kvhdomovina.wbl.sk/Piesne-Hlinkovej-gardy.html>>.

³ Predstaviteľ radikálneho krídla v rámci HSES (Hlinkova slovenská ľudová strana) a hlavný veliteľ HG (Hlinkova garda) do marca 1939. SOKOLOVIČ, P. (2009) *Hlinkova garda 1938 – 1945*. Bratislava: Ústav pamäti národa, s. 35.

⁴ V totalitnej Slovenskej republike sa stalo *Na stráž!* Pozdravom príslušníkov HG a taktiež úradným pozdravom na základe

Marko Perković Thompson (1966),

zdroj: <https://i.ytimg.com/vi/cUbCp2WgkYw/maxresdefault.jpg>

vuje v piesni Marka Perkovića Thompsona „*Boj na Čavoglave*“⁵. Spomenuté symboly zo slovenských reálií 2. svetovej vojny nachádzame i v tvorbe počas juhoslovanského konfliktu v 90-tych rokoch, samozrejme s ohľadom na regionálne a historické špecifiká.

Juhoslovanské vojenské a patriotické piesne vychádzajú z historických tradícií a zdrojov skúmaného regiónu. Ako už bolo v samotnom úvode naznačené, od obdobia raného novoveku pochovali osmanské vojská za zvukov kapiel známych ako mehterân (v modernej turečtine mehter bölügü). Hudba osmanských kapelníkov ovplyvnila napr. Josepha Haydna, Wolfganga Amadea Mozarta, Ludwiga van Beethovena a jej reflexie možno nájsť i v období rokov 1991–1995. Ďalším zdrojom boli tzv. *junačke pesme*, resp. národné piesne prezentované potulnými spevákmi nazývanými *guslari*, ktorí používali jednoduchý jedno- alebo dvojstrunný hudobný nástroj nazývaný *gusle* (Ling 1997: 139–140; Nenić 2011). S tým veľmi úzko súvisel proces uvedomovania si svojej vlastnej minulosti a taktiež formovania národnej identity. Dôležitý fenomén predstavujú národné

vládneho nariadenia. „*Keďže je pozdrav Hlinkovej gardy dnes už úplne znárodný, možno ho používať pri všetkých príležitostiach*“, písal autor dobového Spoločenského lexikónu Ludovít Michalský. MAHONEY, W. (2011) *The History of the Czech Republic and Slovakia*. Santa Barbara: ABC-CLIO, s. 182.

⁵ Jeho ťažisková pieseň *Bojna Čavoglave* vychádza z názvu dediny Čavoglave pri meste Šibenik, ktoré bolo paradoxne počas vojny výlučne chorvátske, ani jedna guľka nebola v priebehu vojny vystrelená... Jeho silná symbolika a jedinečný aranžmán ho odlišili od dovtedy vydávaných patriotistických piesní. BAKER, C. (2010) *Sounds of the Borderland. Popular Music, War and Nationalism in Croatia since 1991*. Farnham: Ashgate, s. 37–40.

piesne /patriotske pesme/ z obdobia 1. a 2. svetovej vojny (*Tamo daleko* z r. 1916, *Ko to kaže, Srbija je mala*⁶, *Spremite se spremte četnici*, *Dva Dražina momka* z r. 1941 známejšej – *Nad Kraljevom živa vatra seva*, *Evo zore, evo dana* z r. 1942, *Jasenovac i Gradiška Stara*, v r. 2003 M. Perković kritizovaný za prezentáciu piesne). Ex-juhoslovanská tvorba ako napr. Zdravko Čolić “*Jugoslavijo*“ resp. „*Od Vardara pa do Triglava*“, kapely ako napr. Riblja čorba, Bijelo dugme, Lepa Brena s piesňou *Jugoslovenka*, 1989, resp. pieseň *Hej, Jugosloveni*, 1985 od Doris Dragović a kapely More ktorá je považovaná za neoficiálnu hymnu Juhoslávie na Olympiáde v r. 1988 v Soule. Do istej miery k masovému rozmachu národných vojenských piesní prispel i vágny koncept juhoslovanskej národnosti, manipulácia s kolektívnou pamäťou či hymna dočasného charakteru (*Hej Sloveni*).

V kontexte štúdie je nutné na úvod stručne objasniť základné pojmy, ktoré sú v texte používané. Ako prvý je stereotyp – fixný, generalizujúci obraz utvorený o skupine ľudí, etniku, štátoch, či národoch. Je výsledkom nekompletnej a skreslenej informácie, ktorá je vnímaná ako fakt. Tieto väčšinou pejoratívne obrazy sa vrývajú do podvedomia ľudí a môžu viesť k predpojatosti voči stereotypizovaným objektom a k ich škatulkovaniu, dokonca až k prejavom diskriminácie a rasizmu. Odvíjajú sa aj od vzťahov, ktoré medzi sebou dané národy /skupiny/etniká majú. Rozlišujeme pozitívne a negatívne stereotypy. Väčšina je však negatívna. Medzi kategórie stereotypizácie patrí pohlavie, rasa, vek, sexuálna orientácia, náboženstvo a fyzické schopnosti. Najfrekvencovanejšími kategóriami sú však pohlavie a rasa (Lester–Ross 1996: 16–18). Benedict Anderson národ považuje za „*politické spoločenstvo vytvorené v predstavách – ako spoločenstvo zo svojej podstaty ohraničené a zároveň suverénne*“. Podľa Andersona teda ide len o predstavu, nakoľko príslušníci národa sa navzájom nikdy nepoznali, nikdy sa nevideli a ani nepočuli. Svoju perspektívu demonštruje na príklade národnej hymny – jedného z hlavných štátnych, ale aj národných symbolov. Hymna (Anderson 2008: 157)** sa stáva „zážitkom simultánnosti“. Nezáleží na význame slov, ani na hudobnej kompozícii. „*Ludia, ktorí sa vzájomne nepoznajú, presne v rovnaký okamih vyslovujú rovnaké verše a spievajú rovnakú melódiu. Vzniká tak obraz jednohlasého davu.*“ Národ je teda spoločenstvo založené na spoločnej rovnakej predstave. „*Národný symbol, cez všetku mieru nadbytočnosti komunikácie, stabilizuje náš pocit kolektívnej identity. Ako médiá, môžu byť podobne i národné symboly použité vo forme v akej neboli plánované – priamo i nepriamo.*“ (Guntram–Kaplan 2008: 123) Mýtus možno rozdeliť do dvoch skupín: A skupina sa opiera o duchovnú tradíciu na báze archetypálnych vzorov podľa C. G. Junga, pre B skupinu je mýtus vymyslený dej, ktorý sa

⁶ V srbskej cyrilike *Ko to kaže, Srbija je mala*. Pieseň z 1. svetovej vojny sa spieva o troch vojnách („*V dvanástom roku s Turkami súperila, v trinástom stála pred Bulharmi a v štrnástom s Nemcami bojovala*“). Pieseň zažila svoju smutnú renesanciu práve v období 90-tých rokov počas juhoslovanskeho konfliktu. GOW, J. (2003) *The Serbian Project and Its Adversaries: A Strategy of War Crimes*. Montreal: C. Hurst & Co. Publishers, s. 136.

Úvodná fotografia

Mirko Pajčin (r 1966), Baja Mali Knindža na mítingu SRS,
<https://radikaliinfo.wordpress.com/tag/baja-mali-knindza/>

* Hudba osmanských kapelníkov ovplyvnila napr. Josepha Haydna, Wolfganga Amadea Mozarta, Ludwiga van Beethovena. HEAD, M. (2000) *Orientalism, Masquerade, and Mozart's Turkish Music*. Londýn: Royal Music Association; SIGNELL, K. (1998) Mozart and the Mehter. *Turkish Music Quarterly*, č. 1., s. 9–15.

** Pre porovnanie: Štátne symboly SR – štátnou hymnou sú prvé dve slohy piesne *Nad Tatrou sa blýska*. Hrá sa alebo spieva pri príležitosti štátnych sviatkov, pamätných dní a výročí a pri iných významných príležitostiach celoštátneho alebo miestneho charakteru. Štátnu hymnu iného štátu možno hrať, ak je prítomná jeho oficiálna delegácia alebo si to vyžaduje konkrétna situácia. [online]. [cit. 2010-07-14]. Dostupné na internete: <http://www.minv.sk/swift_data/source/verejna_sprava/documents/statne_symboly/statne_symboly.pdf>.

Mgr. Maroš Melichárek, PhD. (1984)

Autor je absolventom interného doktorského štúdia v odbore všeobecné dejiny na Katedre novovekých a najnovších všeobecných dejín Inštitútu histórie Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity. Zaoberá sa európskymi dejinami 19. a 20. storočia a problematikou nacionalizmu na Balkáne so zreteľom na Juhosláviu (1918–1991), Srbsko a Kosovo. Momentálne pôsobí na Katedre histórie FF UPJŠ v Košiciach, kde okrem iných disciplín zabezpečuje aj predmety *Národy jv. Európy v novoveku*, *Balkán po 2. sv. vojne*.

Katedra histórie, Filozofická fakulta UPJŠ,
 Petzvalova 4, 04001 Košice Slovensko
 maros.melicharek@upjs.sk, tč. +421 552 347 167

časom stal anonymný, reprezentuje širokú názorovú skupinu a prenáša sa tradíciami. Nevedomé duševné prejavy sa premietajú do vonkajšieho kolektívneho správania a plasticky vykresľujú obraz danej historickej doby (Bednárová 2012: 13–14). Zaujímavým spôsobom etabloval teoretický koncept mýtu do srbského prostredia popredný český balkanista V. Štěpánek: „Ke vzniku *resentimentu* vychádzajícího z *politické nespokojenosti* patřily zejména *historické mýty*. Jedna z *typických tezí srbského nacionalismu* jež *napájela prameny srbského resentimentu*, by se *dala shrnout tak, že si Srbové připisovali (ovšem reálně také měli) největší zásluhy za osvobození (v první i druhé světové válce) nejen své vlastní, ale také ostatních jugoslávských národů*. A co za to získali?“ (Štěpánek 2012: 47) Prinajmenšom posledná veta „A čo za to získali?“ bola často opakujúcim sa konštruktom v srbských vojenských piesňach, pričom práve symbol obety hral v mnohých textoch hlavnú rolu – daný fenomén je prezentovaný na konkrétnych príkladoch nižšie.

Rodoljub Vulović, pseud. Roki,
zdroj: <http://7tor.org/viewtopic.php?t=1041357>

Mimoriadne komplexnou je tvorba srbského speváka civilným menom Rodoljub Vulović (Sr. Родољуб Вуловић), no známeho pod pseudonymom „Roki“, úspešného iba v období rokov 1992–1995, v súčasnosti učiteľa technickej školy v Bijeline. Prvou úspešnou piesňou bola *Crni Bombarder* (rovnaký názov nesie i juhoslovanský/srbský film z r. 1992)⁷.

„*Statočná a krásna je moja malá vlasť,
po storočia sa pred nikým nesklonila,
(Autor akcentuje na hrdinskú minulosť a i napriek tomu, že nie je rozlohou veľká, má dostatočnú silu vzdorovať, otázku je o akej domovi-*

ne spieva, či má na mysli RS8, keďže je rodákom z danej oblasti, resp. celé spojené srbské územia.) *Nestavaj sa proti mocným Srbom, stratíš letku čiernych bombardérov.*“⁹ (Pravdepodobne naráža na Lockheed F-117 Nighthawk.)

Tvorba „Rokiho“ Vulovića poskytuje množstvo kategórií – podpora armáde RS, paravojenským organizáciám (Junaci iz 1. Semberske /Istočno-bosanski korpus Vojske Republike Srpske/) či ich hlavným predstaviteľom (Pukovniče Čoliću, Pjesma o Mauzeru, Hej hej Kikore, Kapetane Laziću):

„*Plukovník Čolić¹⁰ ty si legenda Krajiny,*
(Босанска Крајина, predpokladáme že nemyslí RSK¹¹, keďže i geograficky sa väčšina piesní venuje regiónu Posávia.)
neba nad Kozarou najjasnejší syn.
Pokiaľ s Tebou srbské vojská pochodujú,
srbský národ pokojne spať môže.
Oj tebe krajina patri veľká vďaka,
že si nám takého junáka vychovala.“
Pieseň má jasný hrdinský charakter, chválospev na odvahu srbského vojska a jeho vojakov.

Od lokálnych vojenských predstaviteľov bez výraznejšieho globálneho významu autor prechádza i k hlavným osobnostiam a predstaviteľom RS, napr. v piesni General Ratko Mladić (k absolútnej špičke velenia VRS¹²):

„*Generál, generál, junáci sa s tebou zocelujú,*
Národu svojmu stal si sa milovaným,
bránil si iba náš prah domu.“¹³
Nespal si ty, keď slnko vychádzalo na nebo,
neprechádzal sa po pobreží karibských morí,¹⁴
bránil si kopce i doliny, mestá i dediny.“

Zaujímavými sú piesne, ktorými „Roki“ reflektuje skutočné udalosti vojny – napr. pieseň *Smo-*

⁸ Republika srbská (v srbskej cyrilike Република Српска), ďalej v texte RS.

⁹ Môže ísť o stíhačku Lockheed F-117 Nighthawk, resp. by to mohlo signalizovať poetické zdôraznenie zlovesnosti, symboliku čiernych vtákov – temných síl.

¹⁰ Pero Čolić známy ako „Vihore“. 5. kozarska brigada, [online]. [cit. 2010-07-14]. Dostupné na internete: <<http://www.republikasrpska.net/istorija/vojska-republike-srpske/>>.

¹¹ Republika Srbská Krajina (srb. Република Српска Крајина), ďalej RSK.

¹² Vojska Republike Srpske, ďalej VRS.

¹³ Iba obrana, ilúzia agresie iba z oračnej strany.

¹⁴ Obeta pre národ, silno zakorenený mýtus.

⁷ <http://www.csfd.cz/film/125819-crni-bombarder/filmoteka/>,
<http://www.imdb.com/title/tt0104028/>

luća (r. 1992, srbskí utečenci zostali obklúčení v dedine, po troch mesiacoch v auguste 1992 ich oslobodila garda Panteri, potom nastalo rabovanie zo strany chorvátskych a bosenských jednotiek):¹⁵

„Tri mesiace úplne sami,
obklúčení zo všetkých strán,
Dlhé dni všetko sa vírilo,
a život bol iba krôčik od smrti...
Čakali nepriatelia ako hladní vlci,
čakali na správny okamih s nožom v rukách,
prišli bratia Gardisti (Panteri, pozn. autora)
všetko hrdinovia praví,
zachrániť chlapčeka z rúk uplakanej matky,
So slzami šťastia na lícach,
unavení krdeľ ranených vtákov,
tam i kamene spustili nárek.“¹⁶

Silný emočný podtext má i pieseň (už samotný názov je ladený emotívne) „Crvena Rijeka“ (Sana, pozn. autora) (Israeli–Benabou 2013: 31):

„Krajinou raz červená rieka tiekla,
krajinou zahalenou v slzách,
dlho nebolo detstva ani radosti,
množstvo nevinných ľudí zahynulo.
Sana bola riekou červenou,
v nej prúdila voda pekelná,
priateľu môj kdekkoľvek si,
fotky nášho detstva nikdy nezabudnem.
Červená rieka už tiecť nebude,
nové slzy už nikdy neskropia zem,
túto svätú zem bránia bratia moji,
tu srbská zástava vysoko zaveje!“¹⁷

V porovnaní so zvyšným spektrom srbských piesní v danom období vyznieva „Roki“ pomerne kultivovane, pre porovnanie možno spomenúť skupiny Koridor, Prva Linija alebo spevákov ako Goran Krajišnik, Miroslav Pržulj, pseud. Lepi Mića,¹⁸

¹⁵ [online]. [cit. 2010-07-14]. Dostupné na internete: <<http://www.politika.rs/rubrike/region/Smoluca-grad-rushevina-i-beznadja.lt.html>>.

¹⁶ https://www.youtube.com/watch?v=ytPzfneophk&list=PLmiuf9JP19LZIKJXZc_Ic9e2-GDi3yL39&index=11

¹⁷ Jasný spirituálny charakter a varovný signál do budúcnosti, toto je srbská zem. https://www.youtube.com/watch?v=u48nI-Ovzi6E&index=3&list=PLmiuf9JP19LZIKJXZc_Ic9e2-GDi3yL39

¹⁸ *Od Bosne do Irana biće mrtvih muslimana, Teči Drino, teči*, spojenie srbského národa, nemožné vystaviť umelú hranicu, resp. *Nevesinjska puška* historický kontext, dôležitosť mesta pre východnú Hercegovinu, nemali strach z Turkov a teraz ani z Chorvátov či Bosniakov. V srbskej historiografii existovala

Mirko Pajčin, pseud. Baja Mali Knindža. Pseudonym tretieho menovaného vychádza z označenia polovojenskej organizácie – najznámejšou jednotkou v oblasti RSK boli oddiely austrálskeho občana „Kapitána Dragana“ Vasiljkovića spadajúce síce oficiálne pod špeciálne jednotky polície RSK (SJM – Specijalne jedinice milicije) Knindže, čo vlastne znamená skomoleninu slov Knin (mesto v Chorvátsku) a nindža, no operujúce podobne ako polovojenská jednotka. Skladala sa z 1 000 mužov a už r. 1990 podnikali jej príslušníci výpady na Chorvátmi ovládané územie v okolí Zadaru, neskôr roku 1991 bojovali v oblasti Vukovaru (Thomas–Mikulan 2009: 42; Jinks–Maogoto–Solomon 2014: 347). V roku 1993 založil Dragan Vasiljović výcvikové stredisko v Knine a roku 1995 sformovala jednotka Knindže brigádu v rámci zboru špeciálnych síl (britský denník Daily Mirror ich porovnal s britským SAS-Special Air Service) (Melichárek 2012a: 12–15). Jednotkám Kapitána Dragana sa pripisuje incident z 26. júla 1991 v Kozibrode na Une, kde bolo zavraždených 10 chorvátskych policajtov a 17 civilistov z obcí Struga a Kuljani. Ďalšou bojovou skupinou ktorá pôsobila aj na území RSK boli aj tzv. Vlci z Vučjaka (Vukovi sa Vučijaka) pod vedením Veljka Milankovića¹⁹, ktorý zahynul na následky zranení, ktoré utrpel v boji neďaleko dedinky Kašić roku 1993. „Vlci“ mali k dispozícii dva tanky a jeden obrnený transportér. Vlci z Vučjaka boli často námetom i pre srbské oslavné vojenské piesne. Baja je hudobne aktívny do dnešných dní a objavil sa na mítingoch SRS (Srpska radikalna

i existuje tendencia vnímať povstanie v Hercegovine v širšom kontexte ako výlučne srbské, dokonca ako analógiu srbského povstania vedeného J. P. Karadjordjem 1804–1813, čo vysvetľuje vo svojej práci B. Teinović i M. Ekmečić. Incident medzi tureckými jednotkami a ozbrojenými sedliakmi na vrchu Gradac neďaleko dediny Krekovi, nazývaný tzv. Nevesinjska puška predstavuje začiatok celého povstania v Hercegovine (9. 7. 1875) – podľa názvu kraja a obce (Невесинье, Republika Srbská). TEINOVIĆ, B. (2006) *Srpski ustanak u Bosni 1875–1878*. Banja Luka: Muzej Republike Srpske, s. 5; ŽABKAR, A. (1995) *The Drama in Former Yugoslavia: The Beginning of the End Or the End of the Beginning?* Viedeň: DIANE Publishing, s. 104; *Nevesinjska puška*: zborník radova sa nautpog skupa o ustanku u Hercegovini 1875–1878 (2006) Sarajevo.

¹⁹ Pieseň venované V. Milankovićovi: *Milanković Veljko s Vučijaka to je Simbol Srpskoga Junaka* v tejto piesni nachádzame jasnú kontinuitu s 2. svetovou vojnou a četnickým hnutím, keďže pieseň má melódiu známej skladby *Dva Dražina momka* z r. 1941 známejšej – *Nad Kraljevom živa vatra seva*, tá má protifašistický a protipartizánsky charakter. Ďalšími sú napr. *Veljku Milankoviću*, *Sveto Tulić – Pjesma Junaku Veljku Milankoviću*, *VELJKO MILANKOVIĆ – Heroj koji vječno živi*, *Baja Mali Knindža – Veljku Milankoviću*.

Alija Izetbegović (1925–2003), zdroj: https://c2.staticflickr.com/2/1394/5098636731_8f48930005_b.jpg

stranka) a taktiež naspieval aj hymnu strany (Himna srpskih radikala, r. 1998) kde velebí V. Šešelja²⁰. Jeho hudobná produkcia je enormná, preto by bolo potrebné veľké množstvo času na detailnejší prehľad, no v súvislosti s konfliktom v Juhoslávii možno spomenúť silný proti-Izetbegovičovský postoj (napr. *Ne volim te Alija, Oj Alija nisi više glavni*):

*„Z Manjače²¹ prikazuju vlici,
tiahnite preč banjaluckí Turci!*

²⁰ Vojislav Šešelja, (srb. Војислав Шешелъ, 1954): „*Západ srbskú dušu nepozná!*“ – nacionalistický srbský politik, spisovateľ a právnik. Považuje sa za pokračovateľa srbského četnického hnutia vedeného generálom Dražom Mihailovićom počas druhej svetovej vojny. Západné média ho označujú pojmom „*ultranationalist maverick*“, teda voľne preložené ultranacionalistický čudák. Šešeljovo meno sa spája s paramilitantnými organizáciami ako Beli Orlovi, Srbski Četnici Pokret, či tzv. Šešeljevci. V roku 1990, kedy sa začala Juhoslávia otriasať v základoch, Šešelja založil ultranacionalistickú Srbskú radikálnu stranu (SRS). Počas občianskej vojny sa jeho oddiely podieľali na vraždení, násilnom presídľovaní a iných zverstvách páchaných na civilnom obyvateľstve. Samotný Šešelja sa prezentoval hrozbami o vyhodení jadrovej elektrárne Krško v Slovinsku či vyhrážkami o odplate za nálety NATO proti armáde bosnianských Srbov. Americký štátny sekretár Lawrence Eagleburger už v roku 1992 označil Šešelju za potenciálneho vojnového zločincina. Vypuknutie konfliktu v Kosove r. 1999 znamenalo opätovné spojenectvo Miloševića a Šešelja. Vojislav Šešelja sa rozhodol kandidovať v prezidentských voľbách roku 2002, no musel sa uspokojiť s tretím miestom (získal v 1. kole slušných 845 308 hlasov), víťazom sa stal Vojislav Koštunica. Zlomovejším bol však rok 2003, kedy sa sám vzdal medzinárodnému súdному tribunálu pre bývalú Juhosláviu (ICTY). Čelí 15 obvineniam zo zločinov proti ľudskosti. Ide predovšetkým o obvinia z perzekúcií chorvátskeho, moslimského a iného nesrbského obyvateľstva vo Vukovare, Šamací, Zvorniku, Nevesinje, Mostare a Vojvodine. V rokoch 1991 až 1993 sa malím podporované polovojenské jednotky okrem iného dopúšťali prenasledovania, deportácií, vrážd a mučenia. MELICHÁREK, M. (2012) Srbsť dobrovolníci v občianske válce v Jugoslávii 1991–95. In: *Válka Revue*, roč. 4, č. 5, s. 18–21.

²¹ Vojenská základňa JNA a neskôr VRS (1993 zatvorené, 1995 znovu otvorené). Taktiež väzenie, odhady hovoria o 4 500 až 6 000 nesrbských obyvateľoch predovšetkým z oblastí Sanski

*Oj Alija nie si už ten hlavný,
Zvíťazil národ pravoslávny.
Oj Alija môžeš slaninu,
čo ti dedo z povaly donesie.
Nechaj nám na pokoji Republiku Srbskú,
ber si handry a zmizni do Turecka!*²²

Autor piesne veľmi nevyberaným spôsobom atakuje osobu A. Izetbegovića narážkami na náboženskú orientáciu (bravčová slanina), pejoratívne označenie Bosniakov ako „Turkov“ (*banjaluckí Turci!*, *zmizni do Turecka!*), pričom víťazným náboženstvom je pravoslávie.

*„Oj Alija zobrała ta voda,
ľutuješ Bosanski Brod?²³*

Spomínaš si na Prijedor a Sanu (Mikaberidze 2013: 761),

a Kozarac na tvojej pravej strane? (War Crimes in Bosnia-Herzegovina 1993: 64)

*Boleli ta Brčko a Bijeljina,
ruky trasúce sa nad Banja Lukou.*

*Nemám ta rád Alija,
lebo ty si Balija,*

zničil si sen o mieri.

*Nosila ti Drina 100 mudžahedínov každý deň!*²⁴

V texte označuje Izetbegovića termínom Balija, ktorý je v danom období používaný na označenie Bosniakov, samozrejme hanlivého rázu. Okrem termínu Balija nachádzame i pomenovanie Turci, Mudžahedíni, Mujo.²⁵ Chorváti sú ko-

Most a Banja Luka, ktorí prešli táborm. Po prechode tábora do bosnianskej správy bolo nájdených 85 mŕtvol, zavraždení sú spájaní práve s týmto táborm. 1000 ľudí zo Sanski Most, ktorí boli deportovaní do tábora Manjača, je stále nezvestných. War Crimes in Bosnia-Herzegovina (1993) Zväzok 2, Helsinki Watch, division for human rights, s. 133.

²² <https://www.youtube.com/watch?v=70QmByUW6xQ>

²³ Boje začali po snahe Chorvátov a moslimov zabrániť prechodu vojsk JNA do Bosny. Vypálenie dediny Sijenkovac marec 1992. BURG, L. – SHOUP, S. (1999) *The War in Bosnia-Herzegovina: Ethnic Conflict and International Intervention*. M.E. Sharpe, s. 119.

²⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=GaziYLjR-28>

²⁵ Príklad na použitie slova balija (explicitne pejoratívne pomenovanie): 3. 11. 1993 sa odohrala udalosť, pri ktorej jeden z vojakov HVO (Hrvatsko víjće obrane) armády samozvanej Republiky Herceg-Bosna v oblasti Vraneš, nožom odrezal časť lica jedného zo zajatcov, olízal krv z noža a povedal: „*Balija, máš sladkú krv, potom odrezal ďalšiemu zajatcovi bradu a donútil ho ju zjesť.*“ Pomenovanie Turci vychádza z osmanskej tradície dejín BiH, pričom každý moslim dostal takéto pomenovanie kvôli konfesionalnej príslušnosti, hoci s etnickými Turkami nemal vôbec dočinenia. Termín Mudžahedín (bojovník za vieru v svätej vojne) vychádza z prítomnosti cudzokrajných

lektívne nazývaní Ustaše, čo má nadväznosť na udalosti 2. svetovej vojny. Pieseň jednoznačne poukazuje na srbskú vojenskú dominanciu demonštrovanú vojenskými akciami v oblastiach ako napr. Brčko, Banja Luka, Prijedor či Sana.

Pieseň skupiny Koridor²⁶ s názvom *Oj Alja, Aljo* („venovanej“ Alijovi Izetbegovičovi /1925–2003/) má jasný antimuslimský kontext a použité výrazové prostriedky sú na nízkej úrovni, bez metafor či poetiky a sledujú daný odkaz:

„Oj Alja, Aljo otec lalií si,
aj Nemec sa ti obráti chrbtom.
Oj Alja, Aljo daj studenú sprchu,
do očí sa ti smeje tvoj priateľ Bush.²⁷
Oj Alja, Aljo moslimský bastard (v origináli „izrode“),
Tudjman Ťa smädného prevedie cez vodu,
Oj Alja, Aljo malé sú ti hranice,
mohli byť väčšie ak by si zostal s nami,
Nieto viac tureckej pity z posávského zlatého žita²⁸
Oj Alja, Aljo, prídeš o všetku česť,
keď ti Tudjman ovce vezme a pošle masť,
Oj Alja, Aljo niečo s tebou nie je v poriadku,
myslíš si že si veľký ale si len malý.“²⁹

Pieseň jasne naznačuje zradu zo strany chorvátskych predstaviteľov, dohoda z 21. júla 1992. Dohoda o priateľstve mala krátke trvanie, keď-

bojovníkov v BiH (až do 10 000). Slovo Mujo vychádza z mena Mustafa typického pre moslimov v BiH a často je používané vo vtípoch a rôznych porekadlách ako synonymum Bosniaka (pre ženu Fata z mena Fatima). ELIAS-BURSAČ, E. (2015) *Translating Evidence and Interpreting Testimony at a War Crimes Tribunal: Working in a Tug-of-War*. Palgrave Macmillan, s. 144–146; MALET, D. (2013) *Foreign Fighters: Transnational Identity in Civic Conflicts*. New York: OUP, s. 186–188.

²⁶ Projekt zabezpečenia cesty Belehrad – Banja Luka – Knin, r. 1992. Posun moslimského elementu vyhnaneho z oblastí kontrolovaných Srbmi znamenal ich posun južne, čo spôsobilo nevôľu u Chorvátov, ktorí predpokladali, že ide o cielený proces. MULAJ, K. (2008) *Politics of Ethnic Cleansing: Nation-State Building and Provision of In/Security in Twentieth-Century Balkans*. Lexington Books, s. 54.

²⁷ Autor textu narážal zrejme na stretnutie Busha (George H. W. Bush, * 1924, 41. prezident USA /v rokoch 1989–1993/) s Izetbegovičom v Helsinkách, kde Izetbegovič žiadal vojenskú podporu proti srbskej agresii, no tú Bush odmietol a ponechal prísun liekov a humanitárnej pomoci. KULIN, E. – HIRSCHKRON, M. (2005) *In a Bosnian Trench*. Trafford Publishing; CHINMAYA, R. (2006) *The Horseshoe Table: An Inside View of the UN Security Council*. Pearson Education India, s. 105.

²⁸ Symbol opakujúci sa veľmi často spojenie moslim-turek rovná sa Bosniak.

²⁹ https://www.youtube.com/watch?v=Y9-mYg5VDzQ&index=1&list=LLDVu-j3h_yUhk5HP88-PAG

že už v októbri prepukli stretы HVO a ARBiH³⁰ v oblasti Prozoru (Deacon 1997: 169). Text je koncipovaný tak, že Tudjman je zradcom, ktorý vedie netransparentnú a nečestnú politiku smerom k BiH.

Pieseň *Zvone zvona crkve koridora* je archetypálnou ukážkou patriotickej tvorby v rokoch 1991–1995, pieseň *Baterijo* vebí srbské delostrelectvo:³¹

„Nech spozná každý Ustaša/Balija,
ako horí pod nohami
keď po ňom páli srbská artiléria!“³²

Do naznačeného kontextu výrazovo zapadá i pieseň speváka, ktorý vystupoval pod pseudonymom Momčilo – Všetky mešity letia do oblakov, *Sve Đzami je u oblake lete*:

„Nastal čas srbskej odplaty,
všetky mešity letia do vzduchu!
Nie je už Anteho, Azema či Tita,³³
Ktorí by vás ochránili pred Srbmi.
Nemá už zmysel ramadánsky pôst,
už vás ani Alah ani panna Mária nezachráni!
Nikto nie je taký silný ako Srbi,
tí sa viac nenechajú ztročiť.“³⁴

Pieseň, ktorej interpretom bol M. Bojić, *Ustaj Srbine, poslednji je čas!* pojednáva o obávanéj schéme v juhoslovanskom priestore, a to o opakovanie histórie:

„Znovu nás hádžu do jám,
znovu nože hovoria,

³⁰ Armija Republike Bosne i Hercegovine

³¹ Pre porovnanie text bosnianskej piesne – *Bosanska artilerija: „Hrdinu za hrdinu rodila nás matka, našu Bosnu strážime, Spievaj Bosna nepriatelja nech vedia že sa lahko nedáme, Maglaj, Doboj, Srebrenica, Mostar, Prijedor a Zenica tu mi ležia na kraji srca... Moja hrdá Bosna!“* <https://www.youtube.com/watch?v=U67MRAPKXzU>

³² <https://www.youtube.com/watch?v=626KfaIts54>

³³ Ante Pavelić (1889–1959) chorvátsky politik, vodca fašistického chorvátskeho štátu zvaný „Poglavnik“ zomrel v Madride 28. decembra 1959. V Juhoslávii bol v neprítomnosti odsúdený na trest smrti. Azem Vllasi (1948) je kosovsko-albánsky politik a právnik. V čase existencie socialistickej Juhoslávie patril k vysoko postaveným komunistickým funkcionárom. Do úvahy by prichádzalo i meno bojovníka za albánsku nezávislosť v období 19. storočia – Azem Galica (1889–1924), no je to menej pravdepodobné. Postavu Josipa Broza Tita (1892–1980) nie je nutné bližšie popisovať.

³⁴ https://www.youtube.com/watch?v=nq_J2C6Hrz0

*ženy starcov a i deti vraždia,
mnohé matky horúce slzy ronía!
Povstaň, ty Srb, nastala posledná hodina,
nech nájdeme srbskému rodu spásu.
Berú nám sestry a znásilňujú,
privodiac im najhoršiu pohromu, rodia mladých
moslimov.*³⁵

Odišným spôsobom je tematika podaná srbským spevákom Borisavom „Borom“ Đorđevićom (ex Riblja Čorba) v kontroverznej, no populárnej piesni – mimo rámca tradičných vojenských či patriotických piesní. Ide o pieseň „E, moj družo zagrebački“ nahratú s kapelou Minđušari v r. 1993 (album Armija srpska). Išlo o reakciu na pieseň Juru Stublića „E, moj družo beogradski“. Pieseň má na prvý pohľad anti-vojnový a pacifistický charakter, no v závere vypovedá, že či už jedna alebo druhá strana má snahu sa konfliktu vyhnúť, je asi neodvratný („Ja ću tebe oplakati, oči ću ti zaklopiti. Joj kako sam tužan bio, ja sam druga izgubio.“)³⁶

V širšom kontexte skúmanej problematiky možno srbské vojenské piesne kategorizovať z náboženského hľadiska na pravoslávne, náboženský aspekt je veľmi silný čo dokazujú i samotné názvy a texty – napr. *Zvone zvona crkve koridora, Ja sam Srbin, ja sam pravoslavac*. Z daného stavu je prirodzene vyplývajúce, že naopak piesne prezentujú anti-katolícke a omnoho viac anti-moslimské postoje (*Sve džamije u oblake lete, Nevolim te Alija, Oj Alija nisi više glavni, Ustaj Srbine, poslednji je čas* a i.). Teritoriálne je väčšina piesní viazaná na oblasť dnešnej Bosny a Hercegoviny, resp. Republiky Srbskej, čiastočne oblasti Republiky Srbskej krajiny, teda územia obývané prevažne srbskou väčšinou. Najčastejšie sa opakujúcimi sú oblasti okolo Banja Luky, Posávia, Kozary, Sarajeva a ďalších miest a regiónov, kde sa odohrávali vojenské strety (napr. Smoluća, Prijedor, Mostar atď.). Symbolmi, ktoré patria medzi jednotiacie a hlavné, sú rieky (Una, Sana, Drina), pohoria (Igman, Dinara, Kozara) a osobnosti, ktoré možno ďalej rozdeliť na vojenské a politické elity lokálneho významu (Pero Čolić, Dragan Vasiljović, Veljko Milanković) a osobnosti celoštátneho významu (V. Šešelj, R. Mladić, R. Karadžić). Kosovský mýtus³⁷

³⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=Y2I9eOPXgEg>

³⁶ <http://www.tekstovipjesamalyrics.com/component/content/article/323-jura-stublic-i-film/4850-jura-stublic-?-film-e-e-moj-druze-beogradski>

³⁷ Kosovský kult je cyklicky sa opakujúca formulácia, ktorá do istej miery vychádza z reálnych historických súvislostí či prameňov, no je používaná aj ako krycí manéver spoloč-

a jeho transformácie predstavujú najvýznamnejší historický mýtus, ktorý nachádzame v skúmaných textoch (napr. *500 godina*). Srbský pocit a myšlienka ochrany európskych hraníc pred osmanskou expanziou je transformovaná na obranu srbského národa proti nebezpečenstvu hroziacemu zo strany moslimov (avšak už nie Turkov ale Bosniakov) a katolíkov (Chorvátov, resp. antagonistický postoj voči pápežskej stoličnici vo všeobecnosti). Z pohľadu na spoločné dejiny je v piesňach reflektovaná obava

Gen. Radko Mladić, zdroj: <http://www.delo.si/assets/media/picture/20100426/mladicratko.jpg?rev=1>

z možného obnovenia krvavého besnenia v časoch 2. svetovej vojny a nutná obrana srbského národa (v piesni *Ustaj Srbine, poslednji je čas* nachádzame formuláciu *história sa znova opakuje*). Po roku 1995 sa objavili podobné skladby ešte v období bombardovania Juhoslávie i neskôr, r. 1997 *Volimo te otadžbino naša*, 1999 *Samo sloga Srbina spašava* (za ktorou stál B. Djordjević) a r. 2011 napr. *Himna za život Srbije*, kedy bolo potrebné akýmkoľvek spôsobom zdvihnúť morálku národa, vliať novú

nosť, historiografie i politikov na srbské národné aspirácie. V 80-tych a 90-tych rokoch došlo pod vplyvom nárastu nacionalizmu v srbskej spoločnosti k oživeniu tzv. kosovského kultu, ktorý sa opieral o postuláty o mučeníctve srbského národa, o jeho Bohom vyvolenému postaveniu trpieť a byť odmenený za všetky prikorá, ktoré propagovala srbská pravoslávna cirkev. Hlavným motívom kultu je princíp obeti, čo sa neskôr spájalo taktiež s ochranou zvyšku kresťanskej Európy. Bohužiaľ sa ušľachtilé ciele kmežaťa Lazara stali v spomínanom období dômyselnou politickou propagandou, ktorá sprítomnila hrdinské rozhodnutie stredovekých hrdinov. ŠTĚPÁNEK, V. (2011) *Jugoslávie – Srbsko – Kosovo. Kosovská otázka ve 20. století*. Brno: Masarykova univerzita, 260–267.

silu vo vlastnej schopnosti a dôvery v armádu – armáda bola kľúčovým elementom, heroizovanie. Silný náboženský aspekt (Sv. Sáva) návrat k tradičnému srbského heslu Samo sloga Srbina spašava.³⁸ ■

Bibliografia:

- ANDERSON, B.** (2008) *Představy společnosti: úvahy o původu a šíření nacionalismu*. Praha: Karolinum.
- BEDNÁROVÁ, M.** (2012) *Symboly a mýty chorvátskeho národného hnutia. Fenomén ilyrizmu*. Bratislava: Veda, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- BUCHANAN, D.** (2007) *Balkan Popular Culture and the Ottoman Ecumene: Music, Image, and Regional Political Discourse*. Lanham: Scarecrow Press.
- BURG, L. – SHOUP, S.** (1999) *The War in Bosnia-Herzegovina: Ethnic Conflict and International Intervention*. M.E. Sharpe.
- CATHERWOOD, CH. – HORVITZ, L. A.** (2006) *Encyclopedia of War Crimes and Genocide*. Infobase Publishing.
- DEACON, B.** (1997) *Global Social Policy: International Organizations and the Future of Welfare*. Londýn: SAGE.
- ELIAS-BURSAČ, E.** (2015) *Translating Evidence and Interpreting Testimony at a War Crimes Tribunal: Working in a Tug-of-War*. Palgrave Macmillan.
- FINLAN, A.** (2004) *The Collapse of Yugoslavia 1991–1999*. Osprey Publishing.
- GUNTRAM, H. – KAPLAN, H.** (2008) *Nations and Nationalism: A Global Historical Overview: A Global Historical Overview*. Santa Barbara: ABC-CLIO.
- ILIĆ, M.** (2012) Patriotism with benefits: Paramilitary groups, weekendwarriors and volunteers in Yugoslav wars. In: *17th Annual World Convention of the Marina Ilic Association for the Study of Nationalities (ASN)*, New York: Columbia University.
- ILIĆ, M.** (2013) Ratna propaganda: Patriotske pesme i jugoslovenski ratovi. „*La représentation de la guerre dans les conflits récents: enjeux politiques, éthiques, esthétiques*“, Brusel.
- ISRAELI, R. – BENABOU, A.** (2013) *Savagery in the Heart of Europe: The Bosnian War (1992–1995) Context, Perspectives, Personal Experiences, and Memoirs*. Strategic Book Publishing.
- JINKS, D. – MAOGOTO, J. – SOLOMON, S.** (2014) *Applying International Humanitarian Law in Judicial and Quasi-Judicial Bodies: International and Domestic Aspects*. Hague: Springer.
- JUDAH, T.** (2000) *The Serbs*. Yale University Press.
- LESTER, M. P. – ROSS, S. D.** (1996) *Images that Injure: Pictorial Stereotypes in the Media*. Praeger Publishers.
- LING, J.** (1997) *A History of European Folk Music*. Rochester: University Rochester Press.
- MALET, D.** (2013) *Foreign Fighters: Transnational Identity in Civic Conflicts*. New York: OUP.
- MELICHÁREK, M.** (2012a) Operace Bouře. Genocida nebo velká chorvátská válka za nezávislost? *Military Revue*, roč. 7., č. 2, s. 12–15.
- MELICHÁREK, M.** (2012b) Srbští dobrovolníci v občanské válce v Jugoslávii 1991–95. In: *Válka Revue*, roč. 4, č. 5, s. 18–21.
- MIKABERIDZE, A.** (2013) Atrocities, Massacres, and War Crimes: An Encyclopedia. Santa Barbara: ABC-CLIO.
- MULAJ, K.** (2008) *Politics of Ethnic Cleansing: Nation-State Building and Provision of In/Security in Twentieth-Century Balkans*. Lexington Books.
- NENIĆ, I.** (2011) Inner/outer borderland: Contemporary ‚reworking‘ of gusle. In *New Sound - International Magazine for Music*, č. 38-2, s. 17–28.
- ROGEL, C.** (2004) *The breakup of Yugoslavia and its aftermath*. Greenwood Publishing Group.
- STALLAERTS, R.** (2010) *Historical dictionary of Croatia*. Scarecrow Press.
- STEWART, CH.** (2008) *Hunting the Tiger. The Fast Life and Violent Death of the Balkans‘ Most Dangerous Man*. St. Martin’s Press.
- SWART, B. – ZAHAR, A. – SLUITER, G.** (2011) *The Legacy of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*. Oxford University Press.
- ŠTĚPÁNEK, V.** (2012) Několik pohledů na nacionalismus – jeden z faktorů rozpadu Jugoslávie. *Balkán a nacionalismus: labyrintem národních ideologií*. Plzeň: Západočeská univerzita.

³⁸ Vo voľnom preklade „Iba jednota zachráni Srbov“, národné heslo opakované v časoch kríz a nepokojov (občianska vojna v Juhoslávii v 90-tych rokoch, nezávislosť Kosova r. 2008 atď.). BUCHANAN, D. (2007) *Balkan Popular Culture and the Ottoman Ecumene: Music, Image, and Regional Political Discourse*. Lanham: Scarecrow Press, s. 65–66.

ŠTĚPÁNEK, V. (2011) *Jugoslávie – Srbsko – Kosovo. Kosovská otázka ve 20. století*. Brno: Masarykova univerzita.

THOMAS, N. – MIKULAN, K. (2008) *Válka v Jugoslávii. Bosna, Kosovo, Makedonie 1992–2001*. Grada Publishing.

THOMAS, N. – MIKULAN, K. (2009) *Válka v Jugoslávii. Slovinsko a Chorvatsko 1991–1995*. Grada Publishing.

War Crimes in Bosnia-Herzegovina (1993) *Zvázok 2*, Helsinki Watch, division for human rights.

SUMMARY & KEYWORDS

National Symbolism and Myth in Serbian Military Songs in the Period from 1991 to 1995

Military conflicts throughout history have had certain inevitable components, such as warring armies, commands, technology, armaments, tactics, winners, and losers. The fact remains, however, that these components are not the only pieces in the mosaic of war—and especially not within Balkan history. In late medieval times, Ottoman armies were marching to the sound of bands known as mehterân (in modern Turkish Mehter bölüğü), known in the West as Janissary bands, with a unit of Janissaries forming their core. What transformations did military music see during the bloody Yugoslav conflict at the end of the 20th century? This conflict was a terrifying combination of a government's failure to achieve its objectives with historical antagonism—presented in myths and emotions—that culminated in an aggressive battle for territory. Socialist Yugoslavia had been a military state, with the JNA present in everyday life to constantly remind citizens of the great success of World War II. Military propaganda thus had fertile ground to dominate the minds of many young people, who then were swept away by war fever. Military songs play a threefold role in the context of military conflict: concretely motivational, communicational, and psychological. In the armies of each Yugoslavian faction, military music had all three given aspects. This paper's main task is to present a basic categorization of military music in 1991 through 1995 (on the basis of nationality, religion, territorial affiliation, scope, target audience, and character singer/group) and an analysis of recurring national myths. Existing research implies that each side had a specific style of expression. Serbia's music was the most strongly linked with historical context, history, and national myth (Rodoljub Vulović pseud. Roki, Miroslav Pržulj pseud. Lepi, Mica Mirko Pajčin pseud. Baja Mali Knindža), the Bosnian approach was the most progressive one (e.g. Dino Merlin, Mladen Vojičić, Tifa), and Croatia's music was to some extent a combination of the two preceding, but with an emphasis on the traditional family (e.g. Marko Perković Thompson, Miroslav Škoro). It is a great tragedy that similar texts are sung today in Syria, Ukraine, and Kurdistan. In this context, the topic of military music remains very significant.

► nationalism, national myth, military conflicts, Yugoslavia, Serbia, song, band

Juhoslovanský konflikt bol hrôzostrašnou kombináciou neschopnosti vlády dosiahnuť stanovené ciele a historickým antagonizmom prezentovaným v mýtoch a emóciách, ktoré vrcholili v agresívnom boji o teritórium. Socialistická Juhoslávia bola vojenským štátom a JNA bola súčasťou bežného života neustále pripomínajúca obrovský úspech z čias 2. svetovej vojny. Vojenská propaganda mala živnú pôdu ovládnuť myseľ mnohých mladých ľudí ktorých zachvátilo vojnové šialenstvo. Vojenské piesne predstavujú trojakú úlohu v kontexte vojenského konfliktu a to – motivačnú, komunikačnú a psychologickú. V armádach všetkých zúčastnených bojujúcich frakcií spĺňala vojenská hudba všetky tri dané aspekty. Hlavnou úlohou tohto príspevku je poukázať na základnú kategorizáciu vojenskej hudobnej tvorby v r. 1991–1995 (na základe národnosti, viery, teritoriálnej príslušnosti, pôsobnosti, cieľovej skupiny, stranickosti, charakteru speváka/skupiny) a analýzu opakujúcich sa národných mýtov. Z doterajšieho výskumu vyplýva, že každá strana je výrazne špecifická – najsilnejšie spätá s historickým kontextom, dejinami a národným mýtom bola srbská (Rodoljub Vulović, pseud. Roki, Miroslav Pržulj, pseud. Lepi Mića, Mirko Pajčin, pseud. Baja Mali Knindža), progresívnou bosenská /napr. Dino Merlin /1962/, Mladen Vojičić, Tifa /1960/) a chorvátska do istej miery predstavuje kombináciu oboch predošlých s dôrazom na tradičnú rodinu (napr. Marko Perković Thompson /1966/, Miroslav Škoro /1962/). Je obrovskou tragédiou, že podobné texty sú dnes spievané v Sýrii, Ukrajine či Kurdistane. V tejto súvislosti je téma vojenskej piesne stále mimoriadne aktuálna.

► Nacionalizmus, národný mýtus, vojnový konflikt, Juhoslávia, Srbsko, pieseň, hudobná skupina